

CYBERLEKCJE

3.0

Scenariusz lekcji

Bezpieczne zarządzanie danymi
– poszanowanie praw autorskich

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Bezpieczne zarządzanie danymi- poszanowanie praw autorskich

Scenariusz lekcji dla klas 7–8 szkół podstawowych

Scenariusz opracowany w ramach projektu „Działania wspierające nauczanie o cyberbezpieczeństwie”

Autorka scenariusza: Agata Arkabus, Bernardetta Czerkawska

Redakcja merytoryczna: Cyberprofilaktyka NASK (Dział Profilaktyki Cyberzagrożeń), Dział Budowania Świadomości Cyberbezpieczeństwa

Redakcja językowa, dostępność (WCAG): Diana Kania, Katarzyna Gańko, Marta Danowska

© NASK – Państwowy Instytut Badawczy

Warszawa 2023

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne (CC BY-NC) 4.0 Międzynarodowe

NASK – Państwowy Instytut Badawczy

ul. Kolska 12

01-045 Warszawa

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Spis treści

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć	3
Cele ogólne powiązane z podstawą programową	4
Wiedza o społeczeństwie	4
Etyka	5
Plastyka	5
Kompetencje kluczowe	6
Cele zajęć w języku ucznia	6
Kryteria sukcesu dla ucznia/uczennicy	7
Wskazówki do przeprowadzenia zajęć	7
Metody/techniki pracy	8
Formy pracy	8
Środki dydaktyczne	8
Przebieg zajęć pierwszych	9
Wprowadzenie	9
Część główna	9
Podsumowanie	10
Przebieg zajęć drugich	11
Wprowadzenie	11
Część główna	11
Podsumowanie	12
Komentarz metodyczny	13
Sposoby oceniania	13
Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)	13
Bibliografia/Netografia	14

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Temat: **Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich**

Klasa: **7–8 szkoły podstawowej**

Czas realizacji: **2 x 45 minut (45 minut – przygotowanie do przeprowadzenia badania między zajęciami, 45 minut – wnioskowanie z badań)**

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć

Internet to bogate źródło informacji, w którym można znaleźć lub udostępnić materiały w różnych formach. Najczęściej odbiorcy wiadomości sieciowych korzystają z zasobów tekstowych, filmowych, dźwiękowych.

W Internecie udostępniane są utwory posiadające dużą wartość naukową i edukacyjną, ale także służące rozrywce lub rozwijające zainteresowania i pasje. Każdy z dostępnych w sieci zasobów należy do utworów chronionych **prawem autorskim**. Wielu internautów często nie ma odpowiedniej wiedzy i uważa, że wszystko, co jest dostępne w Internecie, można pobrać, wykorzystać lub zmodyfikować zgodnie z własnymi potrzebami.

Do łamania prawa autorskiego niejednokrotnie dochodzi podczas tworzenia nowych utworów tekstowych lub graficznych – przy wykorzystaniu zasobów cyfrowych.

Posiadanie przez dzieci i młodzież odpowiedniej wiedzy na temat prawa autorskiego i związanego z nim wykorzystania dzieł dostępnych w sieci jest niezbędne w ich rozwoju intelektualnym, edukacyjnym, a w przyszłości również zawodowym. Dostęp dzieci i młodzieży do Internetu ułatwia pozyskiwanie różnorodnych informacji w szybki i łatwy sposób.

Młodzież musi mieć jednak świadomość, że nie wszystko, co znajduje się w sieci, można dobrowolnie wykorzystywać. Niepokojące w edukacji stają się działania związane z przywłaszczaniem cudzej twórczości, zwane **plagiatem**.

W związku z rozwojem Internetu i zasobów cyfrowych dopuszczanie się plagiatu jest coraz bardziej widoczne wśród młodzieży szkolnej, ale także studentów, a nawet pracowników naukowych. Kradzież własności

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

intelektualnej przejawia się w kopiowaniu niewielkich fragmentów materiałów lub wręcz całości utworów. Wiele osób również nie ma potrzeby wskazywania źródeł materiałów, z których korzysta, co również nie jest zgodne z zapisami prawa autorskiego.

Nauczyciele w swojej pracy zawodowej muszą więc uświadamiać dzieci i młodzież, w jaki sposób korzystać z cudzej twórczości i jakie zasoby można wykorzystywać zgodnie z prawem. Do tego typu utworów zalicza się m.in. otwarte zasoby edukacyjne oraz dzieła przypisywane do tzw. domeny publicznej. Nauczyciele każdego przedmiotu nauczania powinni przypominać swoim uczniom o zasadach prawa autorskiego, np. podczas zadawania prac do wykonania: utworów pisemnych lub graficznych, które często kierowane są też na konkursy.

Nauczyciele muszą także aktualizować swoją wiedzę z zakresu prawa autorskiego, aby przekazywać przykłady działań opartych na prawidłowym wykorzystywaniu zasobów internetowych.

Informacje na temat zajęć

Cele ogólne powiązane z podstawą programową

Wiedza o społeczeństwie

I. Społeczna natura człowieka. Uczeń:

5. podaje przykłady trudnych społecznie sytuacji, w których należy zachować się asertywnie; uzasadnia, że można zachować dystans wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań innych ludzi lub przeciwstawić się im; przedstawia różne formy zachowań asertywnych;

III. Szkoła i edukacja. Uczeń:

3. wymienia prawa i obowiązki ucznia; rozpoznaje przypadki naruszania praw uczniów oraz pracowników szkoły; przedstawia sposoby dochodzenia praw, które zostały naruszone;

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

V. Nieletni wobec prawa. Uczeń:

2. przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów Internetu; rozpoznaje przemoc w cyberprzestrzeni i wyjaśnia, jak należy na nią reagować;

IX. Udział obywateli w życiu publicznym – społeczeństwo obywatelskie. Uczeń:

5. uzasadnia potrzebę przestrzegania zasad etycznych w życiu publicznym; rozpoznaje przejawy ich łamania i podaje skutki takich działań;

Etyka

IV. Człowiek a świat ludzkich wytworów. Uczeń:

1. podaje przykłady ludzkich wytworów materialnych i niematerialnych oraz rozważa ich znaczenie w kontekście pytania o dobre życie;
5. podejmuje namysł nad problemem własności intelektualnej; wyjaśnia, czym jest plagiat oraz formułuje ocenę moralną dotyczącą plagiatu;
6. podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowoczesnych technologii informacyjnych;
7. jest świadomy, że postęp cywilizacyjny dokonuje się dzięki wiedzy; wyjaśnia, dlaczego wiedza jest dobrem (wartością);

Plastyka

II. Doskonalenie umiejętności plastycznych – ekspresja twórcza przejawiająca się w działaniach indywidualnych i zespołowych. Uczeń:

2. rysuje, maluje, ilustruje zjawiska i wydarzenia realne i wyobrażone (także w korelacji z innymi przedmiotami).

III. Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego

i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego. Uczeń:

8. zna i stosuje zasady prezentacji i upowszechniania dzieł zgodnie z prawem i etyką.

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Cele szczegółowe powiązane z podstawą programową

Uczeń:

- rozumie zjawisko plagiatu;
- zna konsekwencje łamania praw autorskich i kradzieży własności intelektualnej;
- zna i wykorzystuje licencje Creative Commons;
- jest świadomy społecznych i etycznych konsekwencji kradzieży intelektualnej;
- wyszukuje w dostępnych źródłach informacji potrzebne wiadomości;
- doskonali pracę samokształceniową;
- wykorzystuje dzieła artystów do rozwoju własnej twórczości plastycznej.

Kompetencje kluczowe

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje językowe;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele zajęć w języku ucznia

1. Wyjaśnię na przykładach, na czym polegają plagiat i piractwo internetowe.
2. Przeprowadzę badanie ankietowe na temat sposobów korzystania przez uczniów z zasobów internetowych, a wnioski zaprezentuję w czasie dyskusji w klasie.

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Kryteria sukcesu dla ucznia/uczennicy

1. Potrafię wyjaśnić dwa skutki plagiatu.
2. Umiem wyjaśnić na przykładzie własnej pracy, na czym polega wykorzystanie licencji Creative Commons.
3. Potrafię podać dwa wnioski z przeprowadzonych przeze mnie badań ankietowych.
4. W czasie dyskusji na temat plagiatu potrafię uzasadnić i zaprezentować swoją opinię w oparciu o wnioski z badań.

Wskazówki do przeprowadzenia zajęć

- Zajęcia zachęcają uczniów do przeprowadzenia badań w swojej społeczności szkolnej i wyciągania wniosków
- ROZSZERZENIE:
 - Uzyskane wyniki można zaprezentować w szkole, wykorzystując np. prezentację w [canva.com](https://www.canva.com) lub [app.genial.ly](https://www.app.genial.ly).
 - Na kolejnej lekcji można zaprosić uczniów do nakręcenia filmu/spotu społecznego dla kolegów i koleżanek na temat plagiatu i zasad korzystania z zasobów Internetu z poszanowaniem praw autorskich. Film można nakręcić smartfonem i poprosić uczniów o jego edycję.
 - Pracę plastyczną z wykorzystaniem grafiki Jerzego Karszniewicza uczniowie mogą wykonać na [piZap – darmowy edytor zdjęć online](https://www.pizap.com) – [zabawny edytor efektów fotograficznych](https://www.pizap.com).

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Metody/techniki pracy

- praca z filmem;
- pogadanka;
- dyskusja;
- metoda problemowa – planowanie i przeprowadzenie badania;
- metoda praktyczna;
- rutyny krytycznego myślenia: POMYŚL – PRZEDYSKUTUJ Z KOLEGĄ – PODZIEL SIĘ, POMYŚL – ZASTANÓW SIĘ – ZBADAJ oraz KRĄG PUNKTÓW WIDZENIA

Formy pracy

- indywidualna;
- grupowa (pary, trójki).

Środki dydaktyczne

- karteczki samoprzylepne;
- [film „CB PG prawa autorskie”](#);
- [karta pracy „Krajobraz”](#);
- [karta pracy „Rutyna myślenia krytycznego: POMYŚL – ZASTANÓW SIĘ – ZBADAJ”](#);
- [karta pracy „Kwestionariusz badania opinii publicznej”](#);
- przybory do pisania;
- komputer z dostępem do Internetu, ekran;
- przybory plastyczne (kredki, ołówki, mazaki);
- [materiał „Plagiat – czyn zabroniony”](#);
- [infografika „Prawa autorskie – co to takiego”](#);
- [infografika „Prawa autorskie – jak korzystać”](#);
- [infografika „Piractwo komputerowe”](#).

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Przebieg zajęć pierwszych

Wprowadzenie

Nauczyciel wita uczniów i wprowadza ich w tematykę zajęć: „Dzisiejsza lekcja będzie trochę tajemnicza, trochę «podejrzana». Dlaczego? Ponieważ dotyczy kradzieży i łamania prawa”.

Nauczyciel rozdaje uczniom samoprzylepne karteczki, a na tablicy wyświetla/zapisuje pytania:

- Z czym kojarzysz kradzież?
- Co według Ciebie jest kradzieżą?
- Czy doświadczyłeś/-aś sytuacji związanej z kradzieżą?

Uczniowie pracują w parach, a po zakończeniu pracy przypinają na tablicy w rzędzie wypełnione [karty pracy](#). Dzięki takiemu rozmieszczeniu nauczyciel może swobodnie odnieść się do jednej grupy odpowiedzi, potem do kolejnych.

Część główna

1. Nauczyciel grupuje odpowiedzi w sposób, który ułatwi mu skomentowanie opinii uczniów. Skupia ich uwagę szczególnie na kradzieży zasobów internetowych (np. tekstów, grafik).

2. Nauczyciel prosi uczniów, by zdefiniowali, czym są prawa autorskie.

Rutyna myślenia krytycznego: POMYŚL – PRZEDYSKUTUJ Z KOLEGĄ – PODZIEL SIĘ. Nauczyciel zaprasza do pracy indywidualnej.

Prosi uczniów, by wynotowali sobie odpowiedzi na pytania: Co to są prawa autorskie? Kiedy są łamane?

Następnie łączy obecnych w pary i prosi o przedyskutowanie swoich poglądów. Pomocne mogą być [materiał „Plagiat – czyn zabroniony”](#) oraz [infografika „Prawa autorskie – co to takiego”](#). Na koniec, na forum klasy, zaprasza do podzielenia się swoimi definicjami i spostrzeżeniami.

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Nauczyciel zwraca uwagę, by pojawiły się wyjaśnienia takich pojęć jak: własność intelektualna, plagiat i piractwo internetowe.

3. Rutyna myślenia krytycznego: POMYŚL – ZASTANÓW SIĘ – ZBADAJ.

Nauczyciel pyta uczniów: Jak myślicie, czy młodzieży w Waszym wieku zdarza się łamać prawa autorskie? Czy uczniowie i uczennice dopuszczają się plagiatu? Jeśli tak, jak powszechne jest to zjawisko?

Nauczyciel zachęca uczniów do zaplanowania badania opinii rówieśników na ten temat.

Praca indywidualna: [Karta pracy „Rutyna myślenia: POMYŚL – ZASTANÓW SIĘ – ZBADAJ”](#)

4. Nauczyciel prosi uczniów, by dobrali się w trójki, w których na następną lekcję przeprowadzą badanie na grupie minimum 10 osób z innych klas.

Prosi, by w trójkach młodzież opowiedziała sobie o swoich przemyśleniach zapisanych na [Karcie pracy „Rutyna myślenia: POMYŚL – ZASTANÓW SIĘ – ZBADAJ”](#). Następnie prosi o dyskusję o tematach, o które warto zapytać rówieśników.

Nauczyciel każdemu zespołowi badawczemu rozdaje kwestionariusz badania i prosi o dopisanie swojej propozycji zagadnienia do badania.

Nauczyciel prosi zespoły o zaplanowanie badania: Kiedy? Kto? Kogo będzie pytał? Warto podpowiedzieć, by jeden z zespołów zapytał o zdanie nauczycieli.

Podsumowanie

Nauczyciel zaprasza uczniów do dokończenia wybranego zdania:

- Najważniejsze dla mnie było....
- Zainspiowało mnie....
- Jestem ciekawy/-a...

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Przebieg zajęć drugich

Wprowadzenie

Nauczyciel pyta o wrażenia uczniów z badania. Zachęca do swobodnych wypowiedzi: Co się udało? Co ich zaskoczyło? Czy były jakieś trudności? Jak sobie z nimi poradzili?

Prezentacja wyników badań – nauczyciel łączy trójki badawcze po dwie (szóstki), w których uczniowie omawiają swoje badania. Następnie na forum nauczyciel zadaje ogólne pytania: Ilu uczniów udało nam się zbadać? Czy i w jakim celu uczniowie wykorzystują zasoby internetowe? W jakim celu najczęściej? Z jakich stron korzystają? Czy umieszczają tę informację w swoich pracach/na stronach itp.? Co myślą respondenci o przestrzeganiu praw autorskich przez młode osoby? Jakie inne wypowiedzi się pojawiły?

Ważne: badanie to jest tylko pretekstem do pogłębienia świadomości uczniów, nie musi to być precyzyjne badanie.

Część główna

1. Dyskusja z wykorzystaniem rutyny krytycznego myślenia KRĄG PUNKTÓW WIDZENIA – nauczyciel prosi uczniów o wymienienie osób, których dotyczy korzystanie z zasobów Internetu i łamanie praw autorskich. Powinny pojawić się takie osoby jak: uczniowie, nauczyciele, autorzy, twórcy. Nauczyciel dzieli klasę na pół i zachęca uczniów, by korzystając z wniosków ze swoich badań, przedstawili opinię na temat dyskusji z wybranej przez siebie perspektywy i wypowiedzieli się wg schematu (schemat warto wyświetlić lub zapisać):
 - KROK 1. – Myślę z perspektywy...
 - KROK 2. – Sądzę, że...
 - KROK 3. – Z tej perspektywy mam następujące pytania/wnioski/refleksje...

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Na koniec nauczyciel pyta uczniów: czego uczy was ta dyskusja?
Co z niej zabieracie?

2. **Praca z filmem** – po zakończeniu dyskusji nauczyciel pyta uczniów, jak zadbać o przestrzeganie praw własności intelektualnej. Podsumowaniem dyskusji jest film [„CB PG prawa autorskie”](#).
3. Nauczyciel objaśnia zasady korzystania z wolnych licencji. Prezentuje stronę Creative Commons Polska www.creativecommons.pl oraz zakładkę [„Wybierz licencję dla swojego utworu”](#). Pokazuje także zasoby, które udostępniają utwory na wolnych licencjach. Uczniowie wspólnie z nauczycielem próbują korzystać z narzędzia.
4. Nauczyciel rozdaje uczniom [karty pracy „Licencje CC”](#), na których widnieją symbole licencji oraz tekst omawiający ich zasady. Zadaniem ucznia jest połączenie elementów. Na karcie, oprócz symboli CC, można również umieścić symbol domeny publicznej.
5. Nauczyciel objaśnia zasady korzystania z domeny publicznej. Wskazuje, gdzie można wyszukać dostępne w niej utwory. Przedstawia infografiki [„Prawa autorskie – co to takiego”](#), [„Prawa autorskie – jak korzystać”](#) oraz [infografika „Piractwo komputerowe”](#), które podsumowują treści omówione podczas zajęć.

Podsumowanie

Nauczyciel prezentuje uczniom grafikę Jerzego Karszniewicza (1904–1945) [„Krajobraz z drzewami” z zasobów biblioteki cyfrowej Polona](#). Nawiązuje do możliwości tworzenia nowego utworu na podstawie powyższej grafiki.

Następnie uczniowie otrzymują [kartę pracy „Krajobraz”](#), na której widnieje grafika pobrana z witryny Polony. Przy wykorzystaniu dowolnych przyborów plastycznych (kredki, mazaki, ołówki, cienkopisy) uczniowie dokonują własnej interpretacji ilustracji (np. kolorują, dorysowują elementy).

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Na koniec zajęć nauczyciel zaprasza uczniów do refleksji: dlaczego powinniśmy się uczyć o przestrzeganiu praw autorskich? Zachęca uczniów do swobodnych wypowiedzi, prosi zwłaszcza osoby, które nie zabierały dotąd głosu na forum klasy.

Komentarz metodyczny

Sposoby oceniania

- ćwiczenia pisemne wykonywane podczas lekcji;
- aktywność podczas lekcji;
- odpowiedzi na pytania;
- zadania wykonywane podczas lekcji;
- udział w zadaniach grupowych.

Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)

Prace uczniów uzdolnionych plastycznie można wykorzystać na potrzeby stworzenia wystaw tematycznych.

Należy zadbać, aby w trójkach badawczych młodzież podzieliła się zadaniami wg swoich predyspozycji, tak żeby osoby ze zróżnicowanymi potrzebami otrzymały zadania możliwe do realizacji.

CYBERLEKCJE 3.0

Bezpieczne zarządzanie danymi – poszanowanie praw autorskich

Bibliografia/Netografia:

- [Bezpieczny Miesiąc – Kampania ECISM \(bezpiecznymiesiac.pl\): baza wiedzy](https://bezpiecznymiesiac.pl) [online, dostęp z dn. 28.06.2023].
- [„Czym jest plagiat i jakie są jego konsekwencje?”](#) [online, dostęp z dn. 28.06.2023].
- [Legalna Kultura](#) [online, dostęp z dn. 28.06.2023].
- [„Skąd czerpiemy wiedzę o świecie?": infografika NASK](#) [online, dostęp z dn. 28.06.2023].
- Wrońska A., Lew-Starowicz R., Rywczyńska A., (2019), [„Edukacja – relacja – zabawa. Wieloaspektowość internetu w wymiarze bezpieczeństwa dzieci i młodzieży”](#), Warszawa: Wydawnictwo FRSE [online, dostęp z dn. 28.06.2023].